

УДК: 378.1:130.2

Володимир БЕХ

ВИЩА ОСВІТА УКРАЇНИ В ЗАГАЛЬНОЦИВІЛІЗАЦІЙНОМУ КОНТЕКСТІ

Рецензія на монографію Рябченка В.І.

«Вища школа України в загальноцивілізаційному контексті:
соціально-філософський аналіз з позицій світоглядно-
компетентнісного підходу» –
К.: Фітосоціоцентр, 2015. – 674 с.

У монографії-дисертації В.І. Рябченка здійснено надзвичайно всеосяжне, самостійне і завершене дослідження стану вищої школи України у горизонті соціальної філософії, результатом якого є теоретико-методологічна реконструкція всієї системи її внутрішніх і зовнішніх зв'язків.

Ключові слова: вища школа України, загальноцивілізаційний контекст, світоглядно-компетентнісний підхід, протекціонізм некомпетентності, цивілізаційний цинізм, подвійна мораль в освіті, ескалація некомпетентності в освітньому просторі.

Логічною виглядає загальна структура роботи. В першому розділі спочатку проведено соціально-філософський аналіз вітчизняної вищої школи, визначено її роль та місце в суспільстві, узагальнено актуальні проблеми, які гальмують чи взагалі блокують успішний цивілізований розвиток українського суспільства й негативно впливають на стан вітчизняної вищої школи та якість вищої освіти. Розглянувши стан вітчизняної вищої школи у форматі дискурсу інших авторів і дослідників, які переймаються проблематикою вищої школи, автор дійшов висновків, що найбільш деструктивно на стан і результати діяльності вищої школи впливають корупція, протекціонізм некомпетентності, подвійні моральні стандарти, культивування цинічного прагматизму.

У другому розділі значну увагу приділено аналізу проблеми компетентності і факторам, які сприяють ескалації некомпетентності в соціальному просторі. Зокрема, вперше, принаймні у вітчизняному соціально-філософському дослідженні, розкрито сутність світоглядної компетентності.

З'ясовано атрибути доцивілізаційного й цивілізаційного людства, завдяки чому осмислено і визначено сутність власне цивілізаційного. Встановлено, що цивілізаційне не заміщує, а розвиває доцивілізаційне надбання людиною у своєму еволюціонуванні. Атрибутами людства, за-

вдяки яким воно відділилось від тваринного світу й з якими увійшло в цивілізаційну фазу свого розвитку, є розум і совість людини, суспільна мораль і природне право. З утратою будь-якого з цих атрибутів втрачається власне людське, тобто те, що робить людського індивіда людиною в його соціальній еволюції. Це є ті базові засади, на які має спиратись цивілізаційний розвиток людства. Автором аргументовано доведено, що руйнує ці засади цивілізаційний цинізм.

Доволі продуктивним за своєю доказовістю загрози такої руйнації виявилось здійснене ним у цьому розділі дослідження проблеми компетентності через тріаду: авторитаризм – цинізм – конформізм. На підставі ретроспективного аналізу радянського режиму влади крізь призму пострадянської соціальної дійсності доведено, що авторитаризм у тоталітарному виявленні множить цивілізаційний цинізм без будь-яких обмежень. Авторитаризм і цинізм у свою чергу породжують тотальне культивування конформізму в середовищі тієї спільноти, яка перебуває у соціальному просторі, на який розповсюджується вплив авторитарної влади.

У третьому розділі В.І. Рябченко пропонує власний варіант аналізу та прогнозу стосовно цивілізаційного визначення модернізації вищої освіти України. Пояснено, що можливості вітчизняної вищої школи як засобу цивілізаційного визначення студентської молоді надзвичайно ускладнені тим, що в сучасному українському суспільстві нехтується мораль, сповідується цинічний прагматизм і культивуються світоглядні цінності, які докорінно відрізняються від світоглядних цінностей успішних цивілізованих країн світу й зокрема Європи, в яку має інтегруватись Україна разом зі своєю системою вищої освіти.

Обґрунтовано застереження щодо культивування гасла «суспільства знань» як метаморфози сциєнтизму технократичного штабу, під яким знання розглядаються й пропагуються як потенційне благо-самоцінність, а поза увагою при цьому залишається те, що вони мають потенційну силу руйнації, коли спрямовуються на творення зла, а не добра, що стає очевидним у процесуальності та реальному втіленні знань. З'ясовано, що не знаннями визначається якість суспільства, а навпаки, суспільство визначально впливає на якість знань, а головне – їхню затребуваність та спрямованість у вимірах добра чи зла в об'єктивності соціального буття як реальності.

Сформульовано зауваження щодо модернізації вітчизняної вищої освіти у контексті Болонського процесу, одне з яких полягає в застереженні від одностороннього механізму селекції, що діє за принципом «краще Європі, а гірше Україні». Для того щоб локалізувати небезпечні наслідки дії такого механізму, потрібна адекватна державна політика,

яка б уберегла нашу країну від витікання інтелекту як у Європейський простір вищої освіти й науки, так і на зарубіжні ринки праці.

У четвертому розділі автором здійснено аналіз сучасного стану вітчизняної вищої школи крізь призму актуалізації особистості студента. У цьому розділі В.І. Рябченко всебічно висвітлив найбільш важливі проблеми вітчизняної вищої школи, які негативно впливають на якість вищої освіти, зокрема: зроблено критичний аналіз педагогічної парадигми навчально-виховного процесу, яка, мов прокрустове ложе, не дає змоги системно досягнути дослідження й розв'язання проблем вищої школи, які виходять за межі предметного поля педагогіки; обґрунтовано необхідність збереження фундаментальної підготовки фахівців як невід'ємної складової місії вищої школи; висвітлено управлінський аспект системного й своєчасного оновлення змісту підготовки фахівців у вищій школі; проаналізовано причини появи проблеми професіоналізму викладача як основного суб'єкта взаємодії зі студентом у вищій школі; висвітлено основні чинники, які блокують актуалізацію особистості студента як дієвого фактора розвитку вітчизняної вищої школи; розроблено й запропоновано концептуальну модель соціалізації особистості студента у просторі сучасного ВНЗ.

П'ятий – заключний – розділ присвячено обґрунтуванню суспільної солідарності як базової умови успішного державотворення України, визначенню шляхів подолання ціннісного розколу та оздоровлення сучасного українського суспільства. Автором сформульовано положення й пропозиції демократизації як безальтернативного шляху системного оздоровлення сучасного українського суспільства та його вищої школи й засобу подолання некомпетентності, оскільки лише в умовах демократії можливо розбудувати правову державу й створити цивілізоване конкурентне середовище, завдяки чому сформуються й запрацюють суспільні механізми здорової соціальної селекції.

До позитивних здобутків автора дослідження необхідно віднести здійснений автором ретроспективний огляд реформ у системі вищої освіти України на предмет поліпшення якості вітчизняної вищої освіти.

Особливої ваги цей аналіз набуває ще й з огляду врахування особистого досвіду В. І. Рябченка, який понад тридцять років роботи у вищій школі був безпосереднім учасником тих радикальних змін, які відбувались у системі вищої освіти, і це, безумовно, дає автору більш вагомі підстави як для порівняння, так і для критичного аналізу освітніх реформ.

Логічно, що кінцевим продуктом науково-дослідної роботи дисертанта є його пропозиції щодо оздоровлення системи вищої освіти України.

Основні ідеї і положення дисертації В.І.Рябченка мають ознаки новизни і розширюють коло теоретичних впливів вітчизняної соціальної філософії на освітянську практику. Саме використані у цьому дослідженні філософські поняття висвітлюють важливість формування якісно нових світоглядних засад діяльності дослідників, керівників і викладачів ВНЗ, що працюють у сфері вищої освіти України, оскільки добре відомо, що якісна теорія визначає ефективну практику.

Серед них, насамперед, такі поняття, як: «світоглядна компетентність», «протекціонізм некомпетентності», «цивілізаційний цинізм» як «усвідомлено хибна свідомість» (за П. Слотердайком), «соціальний паразитизм», «соціальний канібалізм», «подвійна мораль в освіті», «ескалація некомпетентності в соціальному просторі» та ін. Тому дані семантичні одиниці мають стати предметами прискіпливого наукового аналізу психологів, соціологів, політологів, менеджерів освіти, культурологів, педагогів та інших фахівців.

Отже, теоретична новизна результатів, отриманих у цьому дослідженні В. І. Рябченком, зумовлена концептуальним осягненням та інтерпретацією інституціональних залежностей, функціональних розривів і, навіть, протилежностей, що нині існують у взаємовідносинах між «планетарним середовищем – українським суспільством і системою вищої освіти України».

Практичне значення результатів дисертаційного дослідження В. І. Рябченка полягає в можливості використання його ідей як наративів політичної, науково-дослідної, організаційної і навчально-виховної роботи у сфері вищої освіти України. Саме на цій підставі у читачів монографії, що будуть ознайомлені з цією працею, має відбутися корекція світогляду або «розширення свідомості», і тоді сприйняття вищої освіти України буде мати більш системний характер, тобто буде утримувати більш складний і більш взаємозалежний вузол суспільних відносин, а їх рішення будуть більш демократичними, більш збалансованими за інтересами держави, бізнесу, громадянського суспільства, працівників освіти, а головне, студентів як замовників і активних учасників навчально-виховної роботи у ВНЗ.

Владимир Бех. Высшее образование Украины в общецивилизационном контексте.

Рецензия на монографию Рябченко В.И. «Вища школа України в загальноцивілізаційному контексті: соціально-філософський аналіз з позицій світоглядно-компетентнісного підходу» – К.: Фітосоціоцентр, 2015. – 674 с.

В монографии-диссертации В.И. Рябченко осуществлено всеобъемлющее, самостоятельное и завершенное исследование состояния

высшей школы Украины в горизонте социальной философии, результатом которого является теоретико-методологическая реконструкция всей системы ее внутренних и внешних связей.

Ключевые слова: высшая школа Украины, общецивилизационный контекст, мировоззренчески-компетентностный подход, протекционизм некомпетентности, цивилизационный цинизм, двойная мораль в образовании, эскалация некомпетентности в образовательном пространстве.

Volodymyr Bekh. Ukrainian Higher Education in the Civilizational Context. Review of the monograph “Ukrainian Higher Education in the Civilizational Context: Social and Philosophical Analyzis from the Worldview and Competency-based Approach” by V.I.Ryabchenko (2015).

A comprehensive, independent and complete social and philosophical investigation of the state of Ukrainian Higher School is implemented in monograph as doctoral thesis by V.I. Ryabchenko. Its result is the theoretical and methodological reconstruction of higher school as the system with its internal and external connections.

Keywords: Ukrainian Higher School, civilizational context, worldview and competency-based approach, protectionism of incompetence, civilizational cynicism, double standards in education, the escalation of incompetence in the educational space.

Володимир Бех – доктор філософських наук, професор Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. E-mail: bvp51@ukr.net

Volodymyr Bekh – Doctor of Philosophical Sciences, Professor of National Pedagogical Dragomanov University. E-mail: bvp51@ukr.net